

Tamás István:

A Magyar Nemzeti Múzeum 1972. évi munkájáról

I.

Intézményünk 1972. évi munkatervét a Magyar Szocialista Munkáspárt tudománypolitikai irányelveinek¹ és a IV. ötéves terv kulturális előirányzatainak megfelelően állította össze. Ezt annál könnyebben tehette, mivel a jelzett dokumentumok szellemében intézményünk is kidolgozta a maga középtávú tudományos tervét, amely a Magyar Tudományos Akadémia elnökének, főtitkárának és a művelődésügyi miniszternek együttes utasítása alapján² készített egységes terv része lett.³

Az 1972. évre szóló munkaterv kidolgozásánál figyelembe vettük

- a) a társadalomtudományok megnövekedett jelentőségét;
- b) a tárgyi források fontosságát a materialista történettudomány művelésében;
- c) A legújabbkori történet ismeretének szerepét a társadalmi tudat fejlesztésében.

Ezen elveket nemcsak a tárgyév, hanem hosszabb időre szóló tervezésünk fontos sarkköveinek is tekintjük.

A beszámolóperiódusra készített munkatervben meghatároztuk azokat a témákat, amelyeket országos jelentőségűnek tartunk. Ebben nagy segítségünkre volt a jelzett középtávú tudományos terv. Intézményünk így a fentiek és a hazai muzeológiai életben betöltött szerepe alapján a beszámolási évben

- a) részt vett a régészeti kutatások terveinek országos összefoglalásában, a közöttük szükséges sorrendiség meghatározásában és az anyagi eszközök felosztásában;

- b) meghatározta saját feladatait a történettudományi és művészettörténeti kutatások terén és azokat az adott témában illetékes más szervekkel és intézményekkel egyeztetette;
- c) a régészet területén továbbfejlesztette a szakfelügyeleti rendszert, a történeti muzeológia vonatkozásában pedig megtette a szükséges lépéseket a szakfelügyeleti rendszerbe való bekapcsolódásra.

A Magyar Nemzeti Múzeum 1972. évi tevékenységének összefoglaló értékelésénél múzeumpolitikai szempontból az eddig vázoltakat tartjuk legfontosabbaknak.

II.

Intézményünk régészeti vonatkozású tevékenységére — a Folia Historica profiljából következően — csak annyiban fogok ki-
térni, amennyiben ez bizonyos összefüggések és számszerűségek is-
mertetése szempontjából szükségesnek mutatkozik.

A beszámolási év során a kutató-, gyűjtő- és feldolgozó munka legtöbb vonatkozásában előbbre jutottunk. Ez már csak azért is je-
lentős eredmény, mivel a tudományos munkatársak számának stag-
nálása közepette történt.

Munkatársaink 442 napot⁴ töltöttek terepen.

Legfontosabb ásatások:

Tiszafüred-Majoros	bronzkori temető
Tiszafüred-Majoros	avar temető
Ságvár	késő római erőd
Eger, Hatvan, Verseg	lineáris sáncokutatás
Pécs	római város
Feldebrő	X. századi templom
Doboz-Hajdúirtás	Árpád-kori település
Sümeg-Sarvaly	késő középkori falu
Szabolcs	nemzetségtői székhely és ispánsági központ

Nem kevésbé jelentős gyűjteménygyarapításunk vásárlás,
vagy egyéb szerzeményezés útján.

Legfontosabb szerzemények:

Arany kartekercs Dunavecséről
Kocsimodell Szigetszentmártonból,

Anastasius ezüst medalionja
 Julianus aureusa
 II. Ulászló vastagveretű denárja
 XVI. századi reneszánsz ötvöskincs Tolnáról
 Intarziás láda 1629-ből
 Apafi Mihály ostáblája
 XVII. századi erdélyi ezüstkupa
 Budai és pesti kéményseprők 1828. évi céhkönyve
 Barabás: Eötvös József és családja
 Kallós Oszkár fotógyűjteménye
 Bányász lakószoba Salgótarjából
 Zádor István művészi hagyatéka
 A Fegyvergyár felszabadulás utáni teljes gyártmánykollekciója.

A legfontosabb szerzemények közül — nem vitatva a többi tárgy nagy értékét és tudományos fontosságát — külön ki kell emelni az utolsó hat egységet.

A kéményseprő céhkönyv — amelyet 1972. augusztusban már be is mutattunk a közönségnek — a hazai céhes ipar fejlődésének kiváló dokumentuma amellett, hogy szép kivitelű tárgy is. A Barabás csoport-portré megvásárlása intézményünk azon törekvésének kifejezője, hogy a gyarapítás során a tematikailag hozzánk tartozó művészeti gyűjtemények művészi színvonalát is emeljük. Kallós Oszkár fotóművész a századfordulótól 1940-ig működött. Az ötezernél több darabból álló negatív-gyűjtemény nagyszerű keresztmetszetet ad a korról és újból megteremti az 1965-ben más múzeumhoz kényszerűségből átadott fotógyűjteményünket. E gyűjteményhez hasonlóan a Történelmi Képcsarnok gyűjteményállományát mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt jelentősen emeli a néhány éve elhunyt Zádor István megvásárolt hagyatéka. A neves grafikusművész már a Tanácsköztársaság idején működött. Tevékenysége fél évszázadot ível át, s ennek jelentős része a felszabadulás utáni időszakra esik. A beszámolási évben vásároltunk egy bányász lakószobát Salgótarjából és megszereztük a budapesti Fegyvergyár felszabadulás utáni teljes gyártmánykollekcióját.

E vázlatos leírásból is szemléletesen kitűnik, hogy intézményünk — megőrizve a régebbi korok tiszteletének és ápolásának nemes hagyományát — most már teljes energiával fordul a közeli idők nem kevésbé érdekes és fontos emlékeihez. A Magyar Nemzeti Múzeum az elmúlt öt évben fokozott energiával és figyelemmel fog-

lalkozik a XIX. század második felének és a XX. századnak az intézmény gyűjtési profiljába tartozó anyagával. E gyűjtemények ma már alkalmassá váltak e korszak kiállításon való bemutatására.

Termékeny volt az 1972-es év a feldolgozási munka szempontjából is. Az előző évi 68-cal szemben 92 cikk, tanulmány került közlésre, 30 munkatársunk tollából. Érdemes megjegyezni a publikációk megoszlását.

történeti zoológia	6
őskor	13
római kor	18
népvándorlás kora	6
magyar őstörténet	1
honfoglalás kora	5
magyar középkor	36
új és legújabb kor	3
tudománytörténet	3
vegyes (több kort átfogó)	1

Különösen örvendetesnek tartjuk a magyar középkorral foglalkozó publikációk számának emelkedését (a korábbi évekhez képest ez jelentős), viszont kevésnek tartjuk az új és legújabb korrall foglalkozó cikkek számát.⁵

Más összefüggésben világít rá a tudományos feldolgozó munkára a következő statisztika: az elmúlt évben Fülep Ferenc főigazgató a tudományok doktora, Gedai István muzeológus I. és Kemenczei Tibor muzeológus I. kandidátus lett, Kovalovszki Júlia muzeológus I. és H. Moskovszky Éva főkönyvtáros pedig bölcsészdoktori szigorlatot tett. Korábban vizsgázott érte, de 1972-ben kapta meg egy munkatársunk, Szakály Ferenc muzeológus II. az aranygyűrűt: „sub auspiciis rei publicae popularis” avatták bölcsészdoktorrá.

A tudományos munkáról adott beszámoló befejezéseként meg kell emlékezni arról, hogy 1972-ben valósítottuk meg intézményünk régi tervét, s a Folia Archaeologica kettéválasztásával újabb évkönyvvel szaporítottuk múzeumunk kiadványainak számát. A történetész és művészettörténetész munkatársaink tudományos eredményeiről tudósító Folia Historica első száma szerény külalakban és terjedelemben került az érdeklődő olvasók elé. Tartalmával azonban azt a korszerű tudományos irányzatot igyekszik erősíteni, amelynek megvalósítása egész intézményünk tevékenységének középpontjában áll.

III.

Kielégítő a múzeumi szakági munka fejlődése. Az elmúlt években — a Nemzeti Múzeum életében először — megtörtént a teljes műtárgyrevízió. 1972-ben pedig csaknem befejezést nyert ennek ellenőrzése (szuperrevízió). E hatalmas erőfeszítés eredményeként rövidesen olyan naprakész műtárgynyilvántartása lesz intézményünknek, amely megfelelően szolgálja a műtárgyak korszerű adminisztratív védelmét, s lehetővé teszi a gyűjtemények kezelői számára, hogy személyes felelősséget vállaljanak a gondjaikra bízott műtárgyakért. Ilyen nyilvántartással — ezt túlzás nélkül állíthatjuk — kevés nagy és gyarapodó állományú múzeum dicsekedhet. A tárgyévben egyébként megkezdődött a nyilvántartás finomítása. A kitűzött fő feladat most a nyilvántartási fotók azonosítása (egyeztetése) és a szükséges jelekkel való ellátása volt. Az e téren a korábbi évekből fennállott lemaradás nagy részét felszámoltuk.

Lényegében nincs lemaradás a központi raktárba kerülő anyagok leltárba vételében sem. A fogalmazás óvatossága annak szól, hogy a régészeti anyagot csak restaurálás után lehet leltárba venni, s ez természetesen bizonyos késedelmet jelent. Csökkent a leltározási elmaradás fiókéntézményeinknél (e fogalomra alább visszatérünk), ahol az ott dolgozó tudományos kutatók segítségére siettek munkatársaink is.

A restaurálási munka a technikai lehetőségek fejlődésével párhuzamosan javult. E téren az anyagi eszközök stagnálása (sőt esetenként csökkenése), a nyersanyag- és felszerelésárak ezzel egyidejű emelkedése olyan ellentmondás, amelynek feloldása egyre több nehézséget jelent.

Megfelelő határozatok értelmében rendszeresebbé tettük a visegrádi Mátyás Király Múzeum és a sárospataki Rákóczi Múzeum ügyeivel való foglalkozást. 1973. január 1-vel e két intézmény múzeumunk irányítása alá kerül gazdasági szempontból is. Ezáltal fiókéntézményeink száma négyre emelkedik (ezek sorába tartozik már régtől a vértesszöllősi őskori bemutatóhely és a monoki Kossuth Emlékház).

IV.

A Magyar Nemzeti Múzeumban 1972-ben az alábbi kiállítások voltak:

1. *Állandó kiállítások:*

- a) A magyar föld népeinek története a honfoglalás koráig (megnyílt 1963-ban)
- b) Magyarország története a honfoglalástól 1849-ig (megnyílt 1967-ben)

2. *Időszaki kiállítások:*

- a) Fegyverek és hadviselés a VI—XVIII. században (február 25—március 25.) a berlini Museum für Deutsche Geschichte vendégkiállítása.
- b) Dózsa György emlékkiállítás (május 5—augusztus 20.). Saját rendezés.
- c) A 100 éves Néprajzi Múzeum kincsei (október 3—december 3.). A Néprajzi Múzeum vendégkiállítása.

3. *Kamarakiállítások:*

- a) Jankovich Miklós emlékezete (április 18—30.).
- b) 125 éves a Nemzeti Múzeum épülete (szeptember 28—október 31.).
- c) A hónap kiállítása sorozat⁶
 - július — Apafi Mihály ostáblája
 - augusztus — A budai és pesti kéményseprők céhkönyve
 - november — Római kori üvegedények
 - december — Török bőrköpeny

A Magyar Nemzeti Múzeum külföldi szereplése:

- 1. Újkőkori és rézkori művészet, Bécsben. Saját kiállításunk.
- 2. Római élet Pannóniában, Moszkvában és Leningrádban. Saját kiállításunk.
- 3. Magyar művészeti kiállítás Rómában. Részvétel honfoglalás kori anyaggal.

A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításait a beszámolási évben 157 138 látogató kereste fel. Ez az előző évi — alacsony — számhoz képest kb. 20⁰/₀-os emelkedést jelent. Hasonlóan emelkedő tendenciát mutatnak fiókintézményeink adatai is. Vértesszőlős 20 469, Visegrád 183 952, Sárospatak 171 367, Monok pedig 6750 látogatót fogadott.

A központi számokat vizsgálva a következőket állapíthatjuk meg. A havi átlagos látogatottság 13 095. Ehhez képest négy ki-

emelkedő időszakot látunk: március: 14 249 (német fegyverkiállítás), május: 16 324 (Dózsa-kiállítás), augusztus: 16 406 (idegenforgalom), október: 21 491 (múzeumi hónap). A látogatottság a jó, érdekes kiállítástól függ. Ez annyira igaz, hogy a szombati ingyenes belépés kezdeti vonzereje megszűnt és ma már a látogatottság lényegesen alatta marad a vasárnapinak.

Legjobb kiállításunk ez évben a Dózsa Emlékkiállítás volt. Magas esztétikai színvonala mellett a történettudomány továbbfejlődését is szolgálta: állást foglalt a Dózsa-kérdésben folyó vitában.

Kiállításaink színvonalának emelése érdekében a folyó évben — egyelőre két fős létszámmal — létrehoztunk egy kiállítás-kezelő csoportot. E kis részleg a kiállítások rendszeres karbantartása mellett kisebb kamarakiállítások felépítését is elvégzi.

A múzeum népművelő tevékenysége néhány éve színesebbé vált, egy régi hagyomány — a múzeumi hangversenyek rendszere — korszerűsített felújításával. Ennek mondanivalóját most a régi magyar műzene előadásában határoztuk meg (ezért a címe: Történeti Zenés Esték) s ettől csak kivételesen és indokolt esetben térünk el.

Munkatársaink az év során 68 vezetést, 34 tudományos előadást tartottak és 3 film elkészítésében vettek részt. E számokat még nem tartjuk kielégítőnek, de a korábbi évekhez képest már jelent bizonyos fejlődést. A vezetések rendszeresebbé tétele céljából tárgyalásokat kezdtünk a TIT-tel, remélhetőleg az 1973-as évtől kialakul az illusztris ismeretterjesztő szervvel a rendszeres és tervszerű együttműködés.

V.

A múzeumi műtárgyvédelem és biztonság érdekében jött létre a KMI-nél a több országos múzeum védelmét szolgáló Múzeumi Biztonsági Őrség. Ezen intézmény most már állandó fegyveres szolgálatot tart múzeumunkban. Az elmúlt év során történt kisebb lopás tapasztalatai nyomán műanyag lappal fedtük le a kiállított tárgyak egy csoportját. Továbbfejlesztettük a kiállításon levő jelzőberendezéseket. A korábbinál szigorúbb rendet és ellenőrzést vezettünk be az épület szolgálati forgalmánál.

Ugyancsak az év során fejeződött be egy korábban szolgálati lakásként használt terület átalakítása. Ezáltal lehetőségünk nyílt egy vendégszoba kialakítására, kedvezőbb és tágasabb elhelyezést biztosítottunk gazdasági osztályunknak és egy keveset javultak régészeti, valamint újkori osztályunk elhelyezési viszonyai is. Egyéb építke-

zési tevékenység is folyt: megkezdődött a Múzeum-kert rekonstrukciója s ezzel kapcsolatban megtörtént a bevezető út és az épület körüli részek kikövezése, ezt megelőzően pedig a csatornázásnak és a kert világításának felújítása.

Intézményünk gazdasági munkájánál kell megemlíteni, hogy megfelelő párt- és kormányintézkedés nyomán — némi késéssel ugyan — 1972. szeptember 1-vel korrigálásra került munkatársaink fizetése. Ezzel kapcsolatban tudományos és hasonló beosztású dolgozóink fizetését 15—17⁰/₀-kal, a többi kategóriáét 8—12⁰/₀-kal emeltük fel. Az intézkedés évi kihatása 456 000 Ft. Ezenkívül munkatársaink 195 000 forintnyi jutalomban részesültek.

Az év folyamán 23 munkatársunk (20 tudományos és 3 restaurátor) utazott külföldre, s ennek során 14 országot kerestek fel.⁷ Munkatársaink a Szovjetunióban 8, az NSZK-ban 7, Ausztriában 5, Jugoszláviában és az NDK-ban 2—2, Bulgáriában, Franciaországban, Hollandiában, Irakban, Romániában és Törökországban 1—1 alkalommal jártak.

Tovább folytatódtak a Művelődésügyi Minisztérium keretében szervezett 5 hónapos nyelvtanfolyamok, s azokon ez évben 4 munkatársunk vett részt. Ezt követően ketten felsőfokú, ketten pedig középfokú nyelvvizsgát tettek.

Múzeumunk dolgozóinak munkáját számos kitüntetés és díj odaítélésével ismerték el. Ezek az alábbiak:

Móra Ferenc díj	— Korek József főigazgató-helyettes
az MM és a Közalkalmazottak Szakszervezete nívódíja	— Parádi Nándor és Szakály Ferenc
Szocialista kultúráért kitüntetés	— Kovács Tibor
Kiváló dolgozó kitüntetés	— Eilner Sándorné
Törzsgárdatagsági jelvény és jutalom	
arany fokozat	— Szarvas László
ezüst fokozat	— Farkas Pálné Török Gyula
bronz fokozat	— Bánkuti Imre Sz. Garam Éva Tóásó Ödönné

Ez évben jelentős számú személyi változás is volt intézményünknel. A KMI-hez történt áthelyezése miatt eltávozott Mátyás József gazdasági igazgató. Egészségi okokból megvált munkájától Gombos Sándorné gondnok, az intézmény párttitkára. Dienes István osztályvezető-helyettest a Szabolcs-Szatmár megyei múzeumok igazgatójává nevezték ki. December 31-vel nyugdíjba ment Mozsolics Amália tudományos főmunkatárs és Török Gyula tudományos főmunkatárs. Ezzel kapcsolatban előbbi a Munka Érdemrend ezüst, utóbbi bronz fokozata kitüntetést kapta. Ugyancsak nyugdíjba ment Bakányi Dezsőné hivatalsegéd. Kilépett intézményunktől Borzák Ilona gazdasági előadó. Év közben elhunyt Mészáros István hivatalsegéd.

Intézményünkhöz került Dolniczky Jolán gazdasági igazgató, Mesterházy Károly muzeológus, Dölle Zsolt propagandista, Nagy János gondnok, Durzsa Sándorné fényképész és Földesi Erzsébet gazdasági előadó. Három hivatalsegédi és négy takarítónői hely került betöltésre. Nagy volt a fluktuáció a segédrestaurátorok között, ahol az egymást váltó hét fiatal kezdő munkatársból csak egy maradt itt.

E rövid összefoglalással számolunk be intézményünk 123 főállású és 26 szerződéses munkatársának 1972. évi munkájáról.

JEGYZETEK:

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt tudánypolitikai irányelvei. Társadalmi Szemle, 1969. 7—8. szám.

2. 2/1971. MTA—MM (A, K. 18.).

3. A múzeumok középtávú tudományos terve (1972—1975). Kiadta a Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztálya (kézirát gyanánt).

4. Dr. Fülep Ferenc a Magyar Nemzeti Múzeum 1972. évi munkájáról elmondott beszámolójából. Elhangzott 1973. február 28-án, az intézmény összmunkatársi értekezletén. Megtalálható az MNM Adattárában, kézirát formájában.

A következő adatok részben e beszámolóból, de főként az MNM Főigazgatóságának irattárában 863—05—30/72. sz. alatt összegyűjtött részjelentésekből származnak. A továbbiakban ez utóbbi forrást már nem jelölöm meg külön.

5. Itt meg kell jegyezni a következőket:

- a) Az újkor (kapitalizmus kora) határát 1848-ban, a legújabb korét (a szocializmus kora) pedig 1945-ben jelöltem meg.
- b) A „tudománytörténet” csoportban a hazai modern történeti muzeológia néhány kérdése került feldolgozásra, így ezek is az új és legújabb kori magyar történeti tárgyú cikkek számát gyarapították.

6. A sorozatot a tárgyévben kezdtük el és a következő években rendszeressé kívánjuk tenni, havi váltásban bemutatva egy, vagy egy csoportot alkotó néhány műtárgyunkat, amelyek az állandó kiállításokon nem szerepelnek.

7. Egy országban több munkatársunk is járt, illetve néhány munkatársunk több úton is részt vett.

8. Az MNM-ben folyamatosan eltöltött 30 évi szolgálat után arany jelvény és 2500,— Ft jutalom jár, 20 évi után ezüst jelvény és 1500,— Ft, 10 évi után bronz jelvény és 1000,— Ft.

Die Tätigkeit des Ungarischen Nationalmuseums im Jahre 1972

Unser Institut hat den Arbeitsplan des vergangenen Jahres nach den zentralen, für die Jahre 1972—75 vorgeschriebenen wissenschaftlichen Plänen gestaltet. Der Plan für das Jahr 1972 hat jene Aufgaben bestimmt, die wir auf dem Gebiete der Archäologie, der Geschichte und der Kunstgeschichte zu erfüllen hatten.

Im Laufe der Verwirklichung der Pläne haben unsere Archäologen die seit 8 Jahren geführten Ausgrabungen in den bronzezeitlichen und awarischen Gräberfeldern bei dem im Bau stehenden Wasserkraftwerk am Theissflusse beendet. Auch einige namhafte römische und mittelalterliche Ausgrabungen sind zu erwähnen.

Unsere Sammlungen wurden mit zahlreichen wertvollen Kunstgegenständen vermehrt. Es ist hervorzuheben, dass wir ohne Vernachlässigung der früheren Zeitalter auch das Material des 19. und 20. Jahrhunderts mit grosser Sorgfalt sammeln. Im verlaufenen Jahr sind unsere Depots durch wertvolle, das Zeitalter nach der Befreiung darstellende Gegenstände bereichert worden.

Die Zahl der im Drucke erschienenen Artikel hat sich vermehrt. Die Zunahme der früher ein wenig vernachlässigten, das ungarische Mittelalter besprechenden Abhandlungen wird hochgeschätzt.

Das wissenschaftliche Ansehen unserer Mitarbeiter wird durch Erlangung vom wissenschaftlichen Grad des Dr. scientiae von einer, und durch die des Cand. scientiae von zwei Personen erhöht.

Im Jahre 1972 ist unser altes Vorhaben — die Zweiteilung des wissenschaftlichen Jahrbuches *Folia Archaeologica*, in Erfüllung gegangen. Mit der Ausgabe der *Folia Historica* haben wir neue und grössere Publikationsmöglichkeiten für unsere Historiker und Kunsthistoriker gesichert.

Im 1972 wurde die seit dem 170 jährigen Bestehen des Ungarischen Nationalmuseums zum ersten Mal verrichtete Inventarkontrolle fast vollständig beendet. Der Fortgang von anderen Facharbeiten ist auch befriedigend.

Ausser zwei ständigen Ausstellungen haben wir 2 Wechsel-, und 6 Kammer-Ausstellungen organisiert, und eine ausländische Ausstellung empfangen. In Wien, Moskau und Leningrad haben wir unser Material ausgestellt, und daneben auch an anderen Ausstellungen im Auslande teilgenommen.

Die Georg Dózsa-Gedenkausstellung wurde als die hervorragendste unter den geschichtlichen Ausstellungen des Jahres beurteilt.

Die Zahl der Auslandsreisen unserer Mitarbeiter hat sich auch erhöht. Vier unserer Mitarbeiter nahmen an den vom Staat organisierten Sprachkursen mit Erfolg teil. Die gute und treue Arbeit unserer Mitarbeiter wurde durch das Zusprechen von zahlreichen Preisen und Auszeichnungen anerkannt.